

Jardineria ecosistèmica

TEXT I IMATGES: **Sergi Massanés Borrós**

El present i el futur de la jardineria passen per treballar amb la natura. En un context de canvi climàtic, disminució accelerada de la biodiversitat, crisi econòmica i dèficit d'espais naturals en els entorns urbans, la tasca dels jardiniers esdevé més necessària que mai. Han de crear i gestionar espais verds adaptats, resilients, que aportin un màxim de serveis ecosistèmics i afavoreixin la biodiversitat amb una despesa de recursos limitada.

Què és la jardineria ecosistèmica?

La jardineria ecosistèmica és una manera de fer jardins que posa la natura al centre. En lloc d'intentar controlar-ho tot, busquem entendre com funciona un ecosistema i ajudar-lo a prosperar. L'objectiu és crear espais verds que siguin bells, dinàmics i resilients, minimitzant l'ús de recursos en la seva construcció i en la seva gestió.

Un jardí ecosistèmic és, per definició, un jardí molt divers on utilitzem preferentment una gran varietat de plantes autòctones. Aquestes plantes s'han adaptat durant milions d'anys als nostres climatologia i sòls mediterranis, i afavoreixen la nostra biodiversitat local. En són representants, per exemple, l'auró negre (*Acer monspessulanum*), l'aladern (*Rhamnus alaternus*), el fals aladern de fulla estreta (*Phillyrea angustifolia*), el romaní (*Rosmarinus officinalis*), el llentiscle (*Pistacia lentiscus*), el matabou (*Bupleurum fruticosum*), l'arboç (*Arbutus unedo*), o l'herba de Sant Jordi (*Centranthus ruber*); però també fem moltes espècies adaptades al nostre clima d'altres regions mediterrànies i àrides del món com *Phlomis viscosa*, de Turquia, *Euphorbia ceratocarpa*, de Sicília, *Ceanothus thyrsiflorus*, de Califòrnia, *Eremophylla maculata*, d'Austràlia, *Euryops pectinatus*, de Sud-àfrica, *Cestrum parqui*, de Xile o *Salvia yangii*, d'Àsia central. Són espècies no invasores que s'adapten perfectament al nostre clima actual, i que, en alguns casos, floreixen en períodes de l'any en què la majoria de les espècies locals no ho

Olivier Filippi al seu jardí experimental sense reg a Mèze. L'octubre del 2022, després d'un estiu terriblement sec i càlid amb més de quatre mesos de sequera, vam poder comprovar que les seves plantes manifestaven estrès hídric, però hi havia poques baixes.

fan, és a dir, en ple eixut estival o a l'hivern. Aquestes plantes, a més d'incrementar l'interès estètic del jardí, són boniques i atreuen insectes pol·linitzadors i ocells insectívors, que ajuden a controlar les plagues de manera natural, donant una nova dimensió al jardí i a la feina del jardiner.

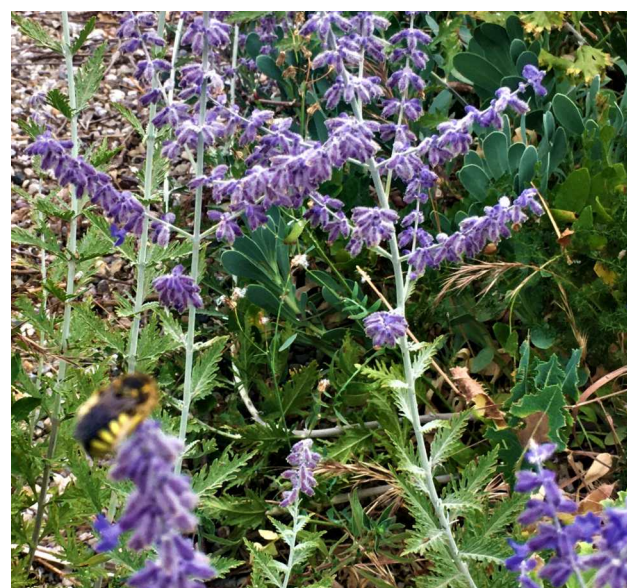
Actualment, a Catalunya, ja comptem amb diversos vivers que produeixen una gran quantitat i varietat de plantes utilitzables en aquest tipus de jardins. Els vivers *Sala Graupera* a Llanerres, *Carex* a Banyoles i *Cultidelta* a Amposta en són alguns exemples. Sens dubte, però, la persona que més ens ha inspirat, obert els ulls per a desenvolupar aquest tipus de jardins i fet adonar de la increïble diversitat de plantes amb poques necessitats de reg i conservació ha estat l'Olivier Filippi. L'Olivier, des de fa més de 30 anys, gestiona un viver a Mèze, prop de Montpeller, amb un jardí experimental amb centenars d'espècies de plantes adaptades a la sequera, provinents de totes les "mediterrànies" del món. La visita al seu viver i la lectura de les seves publicacions són tasques imprescindibles per a tothom que vulgui desenvolupar aquest tipus de jardins.

La importància de la gestió del sòl i l'aigua

En els jardins ecosistèmics, l'objectiu no és canviar les característiques del sòl, sinó treballar amb les

condicions del terreny, adaptant-nos al màxim a les seves propietats. En lloc de remoure'l constantment, aplicar-hi fertilitzants químics o herbicides, o afegir-hi una capa de terra "per a jardí", el protegem amb el disseny i la selecció de les comunitats vegetals, tenint molt en compte les espècies que combinem, de tal manera que el sòl quedi cobert i ombrejat.

Abelles teixidores (*Anthidium* sp.) en exemplars de *Salvia yangii*. Aquesta sàlvia és originària d'Àsia central. En els nostres jardins sense reg, té un període de floració que s'estén de juny a novembre, sent molt atractiva per a nombrosos insectes

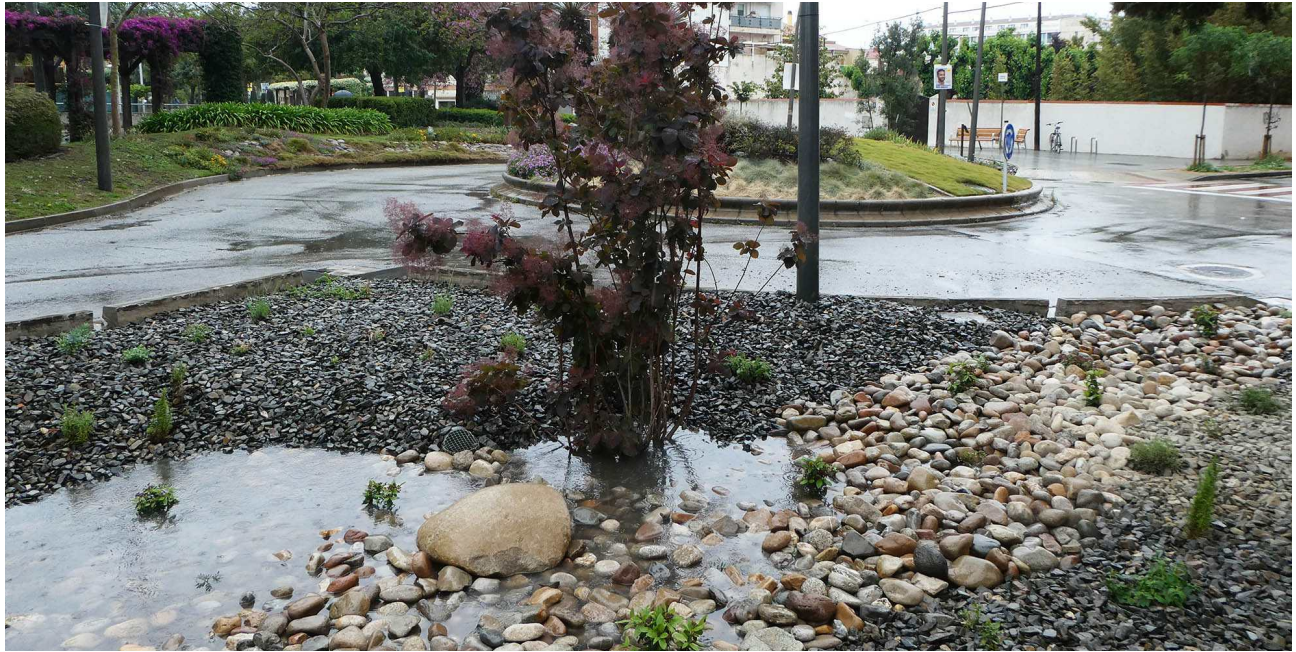
Parcel·les experimentals ecosistèmiques a l'Institut de jardineria i agricultura "Les Garberes" de Castellar del Vallès. Hi estem experimentant amb noves espècies i nous sistemes de plantació. Les plantes adequadament seleccionades creixen en un sòl 95% mineral (sauló + grava + compost vegetal). Amb el temps, volem saber quines necessitats de conservació i reg tenen aquestes comunitats, la seva biodiversitat associada, així com el seu interès ornamental al llarg de l'any. La finalitat d'aquesta recerca, entre d'altres, és poder oferir propostes de models de jardins ecosistèmics garantits a ajuntaments i particulars. En nou mesos, només s'han dedicat cinc minuts de tasques de conservació per cada 10 m².

Tradicionalment, s'han emprat per a aquesta finalitat encoixinats vegetals, com el triturat de restes de poda o l'escorça de pi; encoixinats minerals, com els diversos tipus de grava; o encoixinats sintètics, com les làmines de polipropilè permeables, que mantenen la humitat, limiten l'aparició de plantes espontànies i eviten l'erosió. Actualment, en jardineria ecosistèmica, es té molt en compte en l'ús d'aquests materials les necessitats ecològiques de les comunitats que plantarem, així com llur provenença i cicle de vida.

Un altre aspecte no menys important en aquest tipus de jardins és la gestió de l'aigua. En comptes de concebre el reg com un element imprescindible del jardí, plantejem jardins sense reg o on aquest, adequadament dissenyat i gestionat, s'empra puntualment o opcionalment en períodes de sequera molt severa. Així doncs, el reg té com a objectiu mantenir la vegetació en un estat ornamental més acceptable durant aquestes èpoques de sequera, perquè pugui seguir oferint serveis ecosistèmics en forma de floracions, atracció de la fauna, ombra o prevenció davant del foc.

Jardí sense reg experimental i de demostració de l'Institut de jardineria i agricultura «Les Garberes» de Castellar del Vallès, plantat el desembre de l'any 2020. Aquest jardí acull actualment més de 300 tàxons de plantes resistents a la sequera.

Jardí de pluja sense reg en un xamfrà de Malgrat de Mar. L'aigua de pluja, que en aquests llocs forma bassals, no va directament al clavegueram sinó que s'aprofita per a regar plantes adaptades i per a recarregar els aqüífers després de ser alliberada de contaminants pels microorganismes del sòl.

Erugues de papallona reina (*Papilio machaon*) alimentant-se de les inflorescències de la canyaferla (*Ferula communis*). Aquesta fantàstica papallona necessita plantes com la pastanaga borda (*Daucus carota*), el fonoll (*Foeniculum vulgare*) o la ruda (*Ruta graveolens*) per a poder reproduir-se al jardí.

Podem visitar jardins sense reg a l'Institut de jardineria i agricultura "Les Garberes" de Castellar del Vallès, a molts enjardinaments de Malgrat de Mar, a Vivers Sala-Graupera o Cultidelta. Si volem anar més lluny, en trobarem al *Château Capitoul* i al *Musée de la Romanité*, tots dos a Narbona, a Anglaterra en el *Beth Chatto's Gravel Garden*, o a Califòrnia, al *Rancho Santa Anna Botanical Garden*.

La retenció i col·lecta de l'aigua de pluja forma part de la visió holística i integradora del disseny del jardí ecosistèmic. Els jardins de pluja, els SUDS (sistemes urbans de drenatge sostenible) i la despavimen-

tació d'espais urbans són i seran imprescindibles en l'actual i el futur contextos climàtics. A Barcelona i Malgrat de Mar, principalment, entre altres municipis, es poden veure aquest tipus d'infraestructures que, a més a més, afavoreixen la biodiversitat urbana.

En els jardins de pluja, s'empren plantes molt resilient, adaptades a fortes fluctuacions del nivell d'humitat del sòl. Són exemples de plantes que poden suportar un període puntual d'inundació amb llargs períodes de sequera el tamariu (*Tamarix africana*) o l'alog (*Vitex agnus-castus*).

Herbassars sembrats al museu romà de Narbona. S'hi troba una comunitat de plantes ruderals típicament mediterrànies: amargot (*Urospermum dalechampii*), llengua de bou (*Echium plantagineum*), panigroc (*Anacyclus clavatus*), ripoll (*Oryzopsis miliacea* subsp. *miliacea*)... Adequadament gestionades i valoritzades, permeten crear un espai molt atractiu, tant per l'estètica com per a la biodiversitat, amb uns costos molt baixos d'implantació i de conservació.

Afavorir i millorar la biodiversitat de la fauna silvestre

En la jardineria ecosistèmica, és imprescindible tenir en compte com podem afavorir i potenciar la fauna silvestre. L'elecció acurada de la vegetació ha de tenir molt present que, a part de la seva adaptació a la nostra realitat edafoclimàtica i els condicionants estètics i funcionals de l'espai, el jardí ha de proporcionar recursos en forma de pol·len i nèctar als insectes, així com fruits i refugi a altres petits mamífers i ocells.

Deixar espais per a la vegetació espontània o facilitar la seva introducció al jardí perquè pugui desenvolupar el seu cicle vital és un gran recurs per afavorir la biodiversitat. El fonoll (*Foeniculum vulgare*), per exemple, serveix com a planta nutricia de l'eruga de la papallona reina (*Papilio machaon*). A més, el nèctar de les seves inflorescències alimenta moltíssims himenòpters, molts d'ells auxiliars dels nostres conreus. Finalment, a les seves tiges seques, s'hi refugi en nombroses abelles solitàries i cargols.

Existeixen moltíssimes plantes que, injustament considerades com a males herbes, tenen una importància ecològica cabdal. Gestionades adequadament i proporcionant-los un lloc adient en el disseny del jardí, es poden valoritzar i poden oferir, alhora, molts beneficis ambientals a baix cost.

Salvia sclarea "Turkestanica" pol·linitzada per l'abella fustera (*Xylocopa violacea*). La presència de certes espècies de plantes al jardí hi garanteix la visita de determinats insectes, que no apareixen per art de màgia, sinó que són atrets per aquestes espècies.

La creació d'estructures complementàries, com petits punts d'aigua que actuen com a abeuradors, o la col·locació d'hotels per abelles solitàries o de caixes niu afavoriran la creació d'un jardí ecosistèmic on podrem gaudir, apropar-nos a la natura i ajudar-la. Es tracta, en resum, de jardins que són per definició econòmics i fàcils de mantenir, on ens podrem meravellar davant l'extraordinària diversitat de plantes que ens ofereix el clima mediterrani, i on ens sor-

prendrem amb la riquesa de floracions, fullatges, el moviment i la presència d'insectes com papallones, abelles, borinots... i el cant dels ocells.

La jardineria ecosistèmica és, en definitiva, una invitació a observar, entendre i col·laborar amb la natura, convertint el nostre jardí en un racó ple de vida que ens regala bellesa i ens re-connecta amb els cicles naturals.

Sergi Massanés Borrós. Tècnic especialista en hortofructicultura. Exerceix com a jardiner des de l'any 1995. Actualment combina la seva tasca de jardiner a l'Institut Municipal de Parcs i Jardins de Barcelona amb tasques de consultoria, formació i projectes a la Cooperativa Vitex-Jardineria ecosistèmica,sccl. de la qual es soci i fundador.

BIBLIOGRAFIA

Basson. J. 2024. *Les jardins secs de James Basson*. Ulmer, Paris.

Fraga, P., Muñiz, J., Trias, M. 2025. *Guia d'ambientalització del jardí resilient mediterrani*. Direcció General de Polítiques Ambientals i Medi Natural, Departament de Territori, Habitatge i Transició Ecològica, Generalitat de Catalunya.

Filippi, O. 2020 . *Alternatives au gazon*. Actes Sud, Arles.

Filippi, O. 2023. *El jardín sin riego*. Ediciones Omega, Barcelona.

Filippi, O. 2023. *La Méditerranée dans votre jardin*. Actes Sud, Arles.

Ruhí, A. 2007. *Natura al teu jardí. Guia pràctica per conèixer i acollir la fauna propera*. Brau Edicions, Figueres.

Thomas. A. 2021. *Gardening for Wildlife*. Bloomsbury, London.